

Votaziun all'urna digl cumejn da Surses digls 18 da zarcladour 2023

Project da votaziun

- Revisiun parziala dalla constituziun communal digl cumejn da Surses

Infurmaziun

An agiunta tar igl messadi survagniz vous ena cumparaziun dallas determinaziuns an vigour e dallas determinaziuns novas dalla constituziun communal. Per aveir ena miglra survista èn tot las midas marcadas cun calour cotschna aint igl sboz da revisiun.

Messadi

per la votaziun all'urna digl cumegn da Surses digls 18 da zarcladour 2023

Stimadas votantas e stimos votants

La radunanza communal Surses digls 24 d'avregl 2023 ò tracto la revisiun parziala dalla constituziun communal digl cumegn da Surses ed ò decida cun 52 cunter 2 vuschs da deliberar chella per mangs digl cumegn d'urna Surses cun proponer l'approvaziun.

Igl impurtant an furma concisa

- Igl cumegn da Surses è nia fundo igl 1. da schaner 2016 antras la fusiun digls nov cumegns uriunds Bivio, Cunter, Marmorera, Mulegns, Salouf, Savognin, Riom-Parsonz, Sur e Tinizong-Rona.
- Cun la fusiun è antrada an vigour er la constituziun communal tgi è actualmaintg an vigour.
 - Perveia dalla revisiun totala dalla lescha da cumegns digl cantun Grischun tgi è antrada an vigour igl 1. da zarcladour 2018 è er daventada necessaria l'adattaziun dalla constituziun digl cumegn da Surses.
 - Siva da set onns experientscha cun igl cumegn fusiuno e cotras er cun la constituziun communal ò la suprastanza communal decida d'examinar er las structuradas politicas e da las adattar noua tg'è basigns.
 - La structura d'organisaziun cun igls organs da cumegn ordinaris, vot deir cun cumegn d'urna, radunanza communal, suprastanza communal, cumischung da gestiun e cunsegl da scola, vign mantigneida, percheigl tg'ella è sa cumprovada.
 - Igl model actual dalla direcziun communal vign mantignia, percheigl tg'el è sa cumprovo. La direcziun è responsabla per igl andamaint operativ dallas fatschentas e discargia uscheia la suprastanza communal, la quala pò sa concentrar cotras sen l'execuziun strategica digl cumegn.
 - Ultra dallas adattaziuns necessarias agl dretg surordino e diversas precisaziuns a basa dallas experientschas fatgas siva dalla fusiun, cumpeglia la revisiun parziala las novaziuns essenzialas suandontas:
 - introducziun d'en dretg da referendum;
 - l'obligaziun d'organisar radunanzas d'orientaziun sen dumonda da persungas cun dretg da votar ed introducziun dall'obligaziun d'infurmaziun per la suprastanza communal;
 - schlargiamaint dallas cumpetenzas dalla cumischung da biagier;
 - Igl mastral/la mastrala ò betg ple da surpiglier ex officio igl presidi dalla direcziun. Da nov pò er en commember u ena commembra dalla suprastanza surpiglier chel presidi.
 - Sch'igl cumegn d'urna Surses accepta la revisiun parziala dalla constituziun communal ò chella anc da neir sottamessa per l'approvaziun formala alla Regenza grischuna. Siva l'approvaziun correspondententa aintra la revisiun parziala dalla constituziun communal an vigour.

Situaziun da partenza

Igl cumegn da Surses è nia fundo igl 1. da schaner 2016 antras la fusiun digls nov cumegnns uriunds Bivio, Cunter, Marmorera, Mulegns, Salouf, Savognin, Riom-Parsonz, Sur e Tinizong-Rona. Siva da set onns experientscha cun igl cumegn fusiuno e cotras er cun la constituziun communal, ò la suprastanza communal decidia d'examinar las structurass politicas e da las adattar, noua tg'è basigns. Alla fegn ègl necessari da far er en pèr pacas midadas an consequenza dalla nova lescha da cumegnns digl cantun Grischun tgi è antrada an vigour igl 1. da fanadour 2018. Tot chellas adattaziuns tgi paran necessarias duessan neir fatgas aint igl rom dalla revisiun parziala preschainta dalla constituziun communal.

En amprem sboz dalla constituziun communal revideida parzialmaintg ò la suprastanza communal preschento allas votantas ed agls votants gio igls 24 d'otgover 2022 a caschung d'ena radunanza d'orientaziun. Siva èn las votantas ed igls votants nias anvidos d'exprimer lour opiniun pertutgont la revisiun parziala dalla constituziun communal e las midadas preschentadas scu variantas. La populaziun ò pudia piglier posiziun anfignen igls 20 da december 2022 tar divers puncts scu p.ex. igl dretg da referendum, las radunanzas d'orientaziun e l'obligaziun d'infurmaziun scu er pertutgont las cumpetenzas dalla cumischung da biagier.

La suprastanza communal ò evaluo las posiziuns inoltradas. Siva ò'la examino manedlamaintg cun tge maseiras tg'igl intent surordino pò neir contanschia, numnadamaintg las pussebladads scu tgi las votantas ed igls votants pon cooperar migler e scu tg'igl sustign politic davart las decisiuns pò neir rinforzo. Sa basond a chellas ponderaziuns è la constituziun communal neida adattada anc eneda e preschentada igls 24 d'avregl alla radunanza communal per cunsegliaziun e deliberaiun per mangs dalla votaziun all'urna.

Intent dalla revisiun parziala preschainta

Cun la revisiun parziala dalla constituziun communal tgi stat an votaziun, duessan neir contanscheidas surtot las fegnameiras suandontas:

- mantignamaint resp. stgaffiziun da structurass simplas, transparentas cun cleras cumpetenzas e responsabladas;
- gronda acceptanza davart dalla populaziun;
- grond sustign dallas decisiuns politicas, uscheia tgi vigna promuveida la participaziun dalla populaziun aint igls process politics da decisiuns;
- adattaziun agl dretg surordino;
- adattaziun an consequenza dalla practica e dallas experientschas fatgas anfignen ossa.

Puncts principals dalla revisiun parziala preschainta

Ultra dallas adattaziuns necessarias agl dretg surordino e diversas precisaziuns a basa dallas experientschas fatgas siva dalla fusiun, è la suprastanza communal sa fatschantada an connex cun la revisiun parziala an spezial cun las dumondas suandontas:

Mantigneir la structura d'organisaziun actuala cun la radunanza communal e desister d'installar en parlamaint communal

Aint igl passo è nia intimo da singula vart da sottametter igls affars comunals mintgamai all'urna per approvaziun. Chegl cugl argumaint d'augmentar la participaziun politica. Essend chegl betg pussebel tenor la lescha da cumegnns digl cantun Grischun, ins ò examino l'installaziun den parlamaint communal, an pe dalla radunanza communal u supplementarmaintg alla radunanza communal. La suprastanza communal ò discuto detagledamaintg igl tema ed ò pondero igls avantatgs e disavantatgs dallas differentas variantas. Ella è neida alla clera conclusiun tgi la structura d'organisaziun actuala cun cumegn d'urna, radunanza communal, cumischung da gestiun e cunsegl da scola, scu organs comunals ordinaris, seia la pi adattada per la grondezza digl noss cumegn. Perchehl desista la suprastanza d'installar en parlamaint communal.

Motivaziun:

Quatter da tschintg cumegns an Svizra èn organisos cun radunanza communal. En po duple tgi la mesadad dallas votantas e digls votants decida ainten radunanzas communalas davart fatschentas localas. An media peglia mintga 10avel abitant ed abitanta part alla radunanza communal. Igl è betg da vaseir en trend an direcziun da parlamaints communal ed i dat nigra constataziun scientifica, tge furma d'organisaziun tgi seia la pi effizianta. Aint igl cantun Grischun èn 17 cumegns da 101 organisos cun parlamaint:

- 6 cumegns cun cumegn d'urna, radunanza communal e parlamaint;
- 11 cumegns cun cumegn d'urna e parlamaint.

Tscherts cumegns tgi on installo en parlamaint communal, pondereschan da turnar puspe tar la radunanza communal, perchegl tgi els on difficultads da cattar parlamentar e parlamentarias. Uscheia ò p.ex. igl suveran digl cumegn da Tujetsch decida igl november passo, an connex cun la revisiun dalla constituziun, da dismetter igl parlamaint communal e d'introduer la radunanza communal.

Avantatgs e disavantatgs d'en parlamaint communal

Avantatgs	Disavantatgs
<ul style="list-style-type: none">- Las vischnancas son neir includeidas aint igl parlamaint.- Las parteidas politicas èn represchentadas aint igl parlamaint.	<ul style="list-style-type: none">- Structura complexa.- Distanza tar la populaziun vign pi gronda.- Sperdita dalla democrazeia.- Recrutaziun da parlamentar/as pò esser greva tenor circumstanzas.- Fitg gronda labour per l'administraziun communal (menaschi da cunsegl, documentaziun da parlamentar/as, etc.) ed indirectamaintg er per la suprastanza communal.- Costs pigl preventiv communal.

Mantignair igl model actual dalla direcziun communal per discarger la suprastanza communal an fatgs operativs (art. 54 CC)

Igl model actual dalla direcziun communal vign mantignia, perchegl tg'el è sa cumprovo. La direcziun è responsabla per igl andamaint operativ dallas fatschentas e discargia uscheia la suprastanza communal, tgi pò sa concentrar cotras sen l'execuziun strategica digl cumegn.

Alla direcziun communal appartignan actualmointg igl mastral, igl manader dalla partiziun construcziun|energeia|ovras, igl manader dalla partiziun finanzas, igl manader dalla partiziun sarvetschs technics ed igl scrivant da cumegn. Per discarger igl uffezi digl presidi communal duess betg ple igl mastral resp. la mastrala stueir surpiglier ex officio igl presidi dalla direcziun communal. Agl avignair duess er en oter commember u commembra dalla suprastanza communal pudeir surpiglier chell'incumbensa. Ad ena formulaziun "averta" digl artetgel costituziunal, vot deir sainza definire la cumposiziun effectiva dalla direcziun, vign renunztgia per muteivs da trasparenza anvers la populaziun. Cun oters plets, la populaziun duess saveir tgi tgi è commember dalla direcziun.

Motivaziun:

Cun la pussebladad da pudeir surdar igl presidi dalla direcziun communal er ad en commember u ena commembra da suprastanza, vign adampleida la preteisa da diversas persungas cun dretg da votar, da discarger igl mastral resp. la mastrala. La suprastanza communal è supplementarmaintg la pussebladad da delegar ulteriouras incumbensas alla direcziun communal, chegl tgi porta en ulteriour livgiamaint. Sch'igl mastral resp. la mastrala u en commember resp. ena commembra da suprastanza communal presidiescha la direcziun communal, è garanteida l'infurmaziun directa e betg filtrada tranter la suprastanza communal e la direcziun communal.

Cuncheigl tgi singulas persungas cun dretg da votar on intimo d'installar igl model da CEO an pe digl model da direcziun, è la suprastanza communal sa fatschentada intensivamaintg er da chel model.

Igl model da CEO dereiva dall'economia privata, noua tg'igl cunsegl administrativ - scu organ strategic - nominescha igl directour u damai igl CEO (chief executive officer) scu schef per la direcziun (camp operativ dall'interpresa). Ainten chella funcziun ò igl CEO la responsabladad per igl resultat operativ. Igl model da CEO vign anfignen ossa per part applitgia aint igls cantuns da Lucerna e Turitg. Schinavant tg'è ancunaschaint, ò sulettamaintg igl cumegn da Vaz per mangs da sclareir sch'ins vot introduceir chel model da manar.

Cun chella posiziun sa catta igl CEO ainten ena sort «posiziun da sandwich» tranter la suprastanza communal e l'administraziun cun eventualmaintg differents interess e diversas aspectativas. Sch'igl model da CEO so neir realiso cun success aint igl cass singul, è colliia fermamaintg cun la personalitad digl funcziunari. Igl exista igl priewel latent tgi la balantscha necessaria tranter igl camp strategic e chel operativ geia a perder – p.ex. perveia d'ena comunicaziun betg clera. U tg'igls commembers u las commembras dalla suprastanza communal vignan betg ple infurmos da tscherts temas tg'èn impurtants per igls abitants e las abitantas, uscheia tgi la confidanza e l'acceptanza savessan eir a perder.

Siva d'aveir examinò igls avantatgs e disavantatgs digls dus models da manar «direcziun communal» e «CEO» sustigna la radunanza communal la proposta dalla suprastanza, da mantigneir igl model da direcziun practitgia anfignen ossa tg'è sa cumprovo.

Introducziun digl dretg da referendum (art. 22a ed art. 30a CC)

Da nov ègl previa d'installar igl referendum facultativ. Chegl vot deir, tgi decisiuns dalla radunanza communal ston neir sottomessas alla votaziun all'urna, schi 80 votants e votantas pretendan igl referendum ancunter la decisiun. Dall'otra vart duess la cumpetenzza finanziaia dalla radunanza communal neir angrondaneida. Agl referendum facultativ èn sottomess conclus dalla radunanza communal davart expensas unicas tranter CHF 1'000'000.00 e CHF 4'000'000.00 e davart expensas periodicas tranter CHF 100'000.00 e CHF 400'000.00.

Mutivaziun:

Cun installar igl referendum facultativ vignan cumbinos igls avantatgs dalla radunanza communal cun chels dalla votaziun all'urna ed a madem taimp currigias disavantatgs dalla radunanza communal, cun garanteir cotras tgi fatschentas da gronda muntada finanziaia possan neir sottomessas alla votaziun all'urna. Uscheia survignan las decisiuns duple sustign. A madem taimp vign augmentada la valour dalla structura d'organisaziun tg'è ancunaschainta e cumprovada.

Considerond igls avantatgs numnos stò neir accepto tg'igls process da decisiun vignan retardos. Igl avantatgs da chella varianta surmontan chels dallas variantas cun parlamaint communal, tgi magnan a estructuras complexas, pi gronda lavour administrativa, pi gronda distanza tranter la populaziun e las autoritads ed ad ena sperdita da democrazeia.

Radunanza d'orientaziun ed obligaziun d'infurmaziun (art. 26 CC)

Da nov vign fixo ainten la constituziun communal tgi la suprastanza communal è oblieida d'organisar radunanzas d'orientaziun davart projects e fatschentas da muntada speziala, schinavant tgi aglmanc 50 votants e votantas pretendan chegl cun ena dumonda an scretg.

Mutivaziun:

Cun l'obligaziun da stueir organisar radunanzas d'orientaziun duessan neir angrondaneidas las pussebladads da cooperaziun dallas votantas e digls votants, chegl supplementarmaintg agl dretg da referendum.

Cumposiziun e cumpetenzas dalla cumischung da biagier (art. 49 ed art. 50 CC)

Igl è nia discuto schi la cumischung da biagier duess neir eligeida digl cumegn d'urna. La suprastanza communal ò desistia da chella varianta. Chegl vot deir tgi l'elecziun digls commembers e dallas commembras dalla cumischung da biagier stat venavant ainten la cumpetenzza dalla suprastanza communal. Las cumpetenzas dalla cumischung da biagier vignan dantant schlargedas scu suonda:

- La cumischung da biagier duess pudeir decider an atgna cumpetenzza davart las dumondas da biagier, schinavant tgi las decisiuns èn unanimsas.

- Dumondas da biagier, tgi vignan betg decideidas unanimamaintg, on da neir sottamessas allas suprastanza communal per l'approvaziun.
- La suprastanza communal resta l'autorità da biagier. Percheigl ston igls protocols dalla cumischung da biagier neir approvos mintgamai dalla suprastanza communal.

Motivaziun:

La structura actuala è sa cumprovada. Cun schlarger las cumpetenzas vign la suprastanza communal pero discargeda an sia funcziun d'autorità da biagier.

Applicaziun d'en lungatg conform agl gender (art. 6 CC)

La formulaziun neutrala arisguard las schlattagnas è davantada en tema permanent igls davos onns. Seia chegl ainten texts da leschas pero er ainten otras publicaziuns, ainten artetgels etc. Consequentamaintg è er la practica multifara. La suprastanza stat aint per en lungatg tgi includa tot las schlattagnas. Ella è pero dall'idea tgi ena schliaziun pragmatica tgi metta aint igl center tg'igl text geia da liger bagn e seia tgapibel, seia la schliaziun la pi effizainta. Chegl vala surtot per texts da leschas. Tar igl lungatg rumantsch - scu er tar igls oters lungatgs lategns - è l'applicaziun digl lungatg conform agl gender ena sfeida supplementara. Percheigl tg'igl gener grammatical influenzescha tot igls elemaints digl lungatg agls quals el sa referescha (artetgel, particip, adjectiv, pronom). Chegl ò per consequenza tg'igls texts vignan lungs e grev tgapibels, sch'ins dovra tant la furma masculina scu er chella feminina.

Considerond igls avantatgs ed igls disavantatgs dallas variantas pusseblas è la suprastanza dall'idea tgi la regulaziun actuala aint igl artetgel 6 cun en schinumno «artetgel dallas schlattagnas» seia ena schliaziun adequata e betg discriminonta. Ella sa basa an chest connex a numerous decrets cantunals tgi applitgeschan la madema metoda.

Preexaminaziun antras igl Uffezi da cumegns digl Grischun

Igl sboz preschaint dalla constituziun è nia sottamess agl Uffezi da cumegns digl cantun Grischun per preexaminaziun, igl qual ò fatg nignas objecziuns.

Proposta dalla radunanza communal e dalla suprastanza communal:

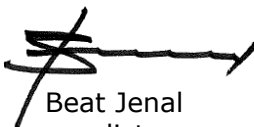
La radunanza communal e la suprastanza communal proponan agl cumegn d'urna Surses d'approvar la revisiun parziala dalla constituziun communal. L'antrada an vigour dalla revisiun parziala succeda per data digl conclus d'approvaziun dalla Regenza grischuna.

Tinizong, igls 15 da matg 2023

Per la suprastanza communal Surses:

Leo Thomann
mastral

Beat Jenal
canzlist

Agiunta menziunada